

lőoktatói munkánk számára, mint amekkora értéket eddig az általános formális képzés — elméletének hangoztatása jelentett.

Tudom, hogy sokan vegyes gondolatokkal olvassák e sorokat és azt mondják, hogy egy „kikristályosodott“ pedagógiai elvet mégsem lehet olyan könnyen félretolni, mégha az egy rokonelvnek — a szak-tárgyi formális képzés elvének — kedvéért is történik. Azoktól, akik ezt gondolják, csak arra a kérdésre kérnék őszinte feleletet, hogy eddigi oktatói munkájukban végeztek-e rendszeres megfigyeléseket vagy kísérleteket arra vonatkozólag, hogy egyes szellemi tevékenységek valóban olyan kétségtelen formális eredményeket hoztak létre, mint ahogyan elméletben hangoztatni szerettük és nem inkább azt vettük-e észre, hogy *formális eredményeket a „szak-tárgyi gondolkodás“ fejlődésében lehet kimutatni?* Élőszóval is feltettem már sok kartársamnak ezt a kérdést és a kapott feleletek azokkal a neveléslélektani kutatási eredményekkel egyetemben, melyeket előljáróban említettem, végleg meggyőztek arról, hogy a formális képzésről szólva elsősorban a *szak-tárgyi formális képzés lehetőségét kell hangoztatnunk*, mint reális, igazoltan megvalósítható és gazdag lehetőséget.

Dr. Uherkovich Gábor.

Iskolaszanatórium.

Régi problémája a nevelő társadalomnak, hogy miként kezelje azokat a gyermekeket, akik hosszabb betegségük révén nem végezhetik tanulmányaikat az egészségesekkel egyidőben. Különös jelentősége van a kérdésnek hazánkban, ahol a tüdőgümőkór fertőzésének a zsenge korúak óriási tömege van kitéve: egyrészt el kell ezeket különíteni az egészségesektől, másrészt azonban biztosítani kell számukra azt, hogy a betegség leküzdése után ne legyenek nagy tanulási hátrányban azok mögött, akik tanulmányaikat zavartalanul végezhatték.

Jelenleg még csak egy intézmény van az országban (a Magyar Iskolaszanatórium Egyesület szentgotthárdi tüdőgyógyintézete), amely a nehéz és mindkét irányban egyenkint is teljességet követelő kettős célt: beteget gyógyítani és nevelő-oktató munkát végezni, közelítő tökéletességgel megvalósította. Az alábbiakban néhány vonását vázoljuk a Szentgotthárdon folyó munkának, egyrészt, hogy a pedagógus-társadalom tudomást szerezzen róla, másrészt pedig azért, mert ezzel is szolgálni kívánjuk a nemzetet annak hangoztatásával, hogy nem csupán egy, hanem még sok hasonló célkitűzésű intézményre lenne szükség Magyarországon.

A szentgotthárdi tüdőgyógyintézet egyetlen az országban, ahová kizárólag iskolásgyermeket vesznek fel s ahol a gyermekek betegségük tartama alatt — egészségi állapotukhoz és iskolatípusukhoz mért — az első cél: a gyógykezelés mellett, tanterv szerinti oktatásban is részesülnek. Az intézet 10 év óta áll fenn és teljesíti emberbaráti hivatását: célja, hogy a testi gyöngeségük miatt elmaradó gyermekek tanulmányi idejükből ne veszítsenek. E célkitűzést megvizsgálva, sok probléma ve-

tődik fel mind a tanár, mind a nevelt szempontjából. Nézzük először a gyermek számára legfontosabbat: a gyógyulási lehetőségeket.

Szentgotthárd éghajlata subalpin jellegű, a tél derűs és napsütéses, Az iskolaszanatórium széltől védett, déli fekvésű helyre épült. Az épület eredetileg óragyár volt; hatalmas ablakaival, tágas és világos helyiségeivel ideális szanatórium céljaira. Hatalmas fenyvespark veszi körül s ez egészen a Rábaig nyúlik le. A kertben vannak a fekvőcsarnokok és a szabadlégi tantermek, utóbbiakban megfelelő idő esetén, a tanítási órákat tartják. A betegszobák tiszták és világosak; szigorú szabály, hogy éjszakára az ablaknak nyitva kell lennie. A intézethez tartozó iskolaépület, amelyet a főépülettel fedett folyosó köt össze, két év óta u. n. B) épület, töltéses és súlyosabb állapotú betegek számára. Így természetesen a tanítás ideiglenesen nehézségekbe ütközik, de tervbe van véve egy új iskolapavillon építése. A kétféle betegcsoportból külön-külön alakított osztálynak, az A-nak és B-nek teljesen elkülönített ebédlője, hálója, nappalija, fürdőszobái és tantermei vannak. A B) épületbeli tanulók közül csak azok jöhetnek át az iskolába, akiknek erre orvosi engedélyük van, egyébként szentgotthárdi időzésük tisztára gyógycélokat szolgál.

Az intézetben az az elv érvényesül, hogy a tanár van a növendékekért. Az orvosi felügyelet természetesen a tanári működés felett áll; ha ugyanis a növendék egészségi állapota hanyatlást mutat — pl. testsúlycsökkenés mutatkozik, — akkor a tanítás abbamarad és a gyermek a javulás beálltáig nem jöhet át az iskolába.

Az a körülmény, hogy az intézetbe 6—18 év korhatárain belül az elemi iskolásokon kívül a közép- és középfokú iskolák összes típusainak tanulói fölvehető, eléggé megmagyarázza a tanítás rendkívüli nehézségeit Polgáristák, gimnázisták, sőt ezeken belül még reálgimnázisták és realisták is, az összes szakközépiskolások, tanítónövendékek és igen sokféle intézetből még az egyes iskolafajok keretei között is, ezerféle iskoláskönyv, utasítás, vizsgafeltétel, előrehaladottsági fok, eddigi tanítási módszer, iskolai szellem zűrzavarjában tántorog kezdetben az iskolaszanatóriumba cseppent tanár. És mégis mind e divergálóságokat össze kell egyeztetnie és munkáját akként irányítani, hogy a lehetőség határain belül mindenki megkapja a számára tantervi utasításában előírt ismeretanyagot. Nehéz és felelőségteljes munka; már maga az órarend összeállítása olyan szakértelmet kíván, ami csak évtizedes gyakorlattal érhető el.

A napirend szinte percnyi szakaszokra osztja az időt. Fél 8-kor kelnek a növendékek, 8-kor közös imán vesznek részt, majd reggeli következik. Egynegyed 9-től egynegyed 11-ig tanítás van, tízóraiás, fél 11-kor orvosi szemle, utána fekvőkúra délig. Déltől egynegyed kettőig ismét két tanítási óra, ebéd, 2-től 3-ig fekvőkúra, egynegyed 5-ig újra órák, majd uzsonna, hőmérőzés és 6-ig lecketanulás. Este fél 8-ig újra fekvő kúrát tartanak, megvacsoráznak és kb. háromnegyedórás szabad foglalkozáson — társasjátékok tanári vezetéssel — vesznek részt. Az esti ima ideje háromnegyed 9, utána tisztálkodás és fél 10-kor villanyoltás. Monoton és kevés változatosságot ígérő napi foglalkozás ez még

beteg gyermekek részére is, hát még a tanárnak! Szabad ideje jóformán egyáltalában nincs, szolgálatát pedig jórészt olyan körülmények között kell igen lelkiismeretesen ellátnia, amik egész embert, egész nevelőt kívánnak meg.

Az intézetnek az 1940–41. tanévben két tanítónője, 5 középiskolás és 1 polgári iskolás tanára volt. Valamennyi bennlakó. A fennmaradó órákat a szentgotthárdi állami gimnázium tanárai látják el és hivatalosan ennek az iskolának a fennhatósága alá tartozik az egész pedagógiai munka. A gimnázista növendékek az állami gimnázium magántanulói, a polgáristák pedig a körmendi polgári iskoláé. A bennlakó tanárnak heti 39 tanítási órája van; a lyukas óra ismeretlen fogalom. Könnyítésnek mondható, hogy az órák 45 percesek — természetesen a beteg gyermek nagyobb fáradékonyságára s nem a tanárra való tekintettel, — viszont a heti 39 óra tulajdonképpen csak egy részét képezi a bennlakó nevelő-tanár összes munkájának. Talán nem is nehezebbik részét... A tanárnak kell a sok iskolatípusú tanulóhoz alkalmazkodnia s nem vehető az intézet vezetősége részéről az figyelembe, hogy melyik tanár milyen szakos; itt mindenkinek el kell látni tudnia csaknem az összes tantárgyak tanítását. Az osztályok nem nagy létszámúak de elfordul, hogy 8 tanulónak 8 fajtájú, szerzőjű tankönyve van. Gyakori eset, hogy az egyik növendék már tanulta azt, amiről a másiknak még fogalma sincs (ugyanolyan osztályosok esetében); némelyik egész évet az iskolaszanatóriumban tölti, a másik csak 6 hetet és közben a lehetőségek végtelen sorozata van. A tanárnak minden eshetőségre állandóan felkészülten kell állnia és bár ezer és egyszer eszébe kell jusson, hogy nem egészséges tehát nem teljes munkavégzőképességű gyermeket tanít, hanem beteget, mégis eredményt *kell* felmutatnia. Ezért — és sok más, itt szinte fel sem sorolható ok miatt — talán egyetlen iskolában sincs a pedagógus munkájának nevelői részére, szeretetére, tapintatára és türelmére annyira szükség, mint a szentgotthárdi intézetben.

A nevelő-tanár együtt élkezik a növendékekkel és ott állandóan nevelnie kell, a szó legközvetlenebb formájában. Sorra elhangzanak a gyermekkorból ismert „ne könyökölj“, „ne csámcsogj“, „görbén ülsz“ stb. összes változatai. Némelyik gyermek ingerlékeny, különösen a pubertás korában tör ki ez rajtuk, de a betegség is fokozza. Szem előtt kell tartani azt is, hogy a fiúk és leányok együtt tanulnak, tehát gyöngéd szálak is szövődhetnek. Ezeket az — egyébként tüdőbetegeknél fokozott érzelmi megnyilvánulásokat elérő — érzéseket azután a tanárnak kell megfelelő határok közé szorítania. Tekintettel arra, hogy a növendékek távol vannak otthonuktól — s Szentgotthárd peremhelyzete, a legtöbb szülő anyagi gyengesége, ujabban az igen rossz vasúti összeköttetés a távolságokat még jobban fokozza, — önkéntelenül keresnek valakit, akivel bizalmasok lehetnek, akinek problémáikat elmondhatják, néha-néha szívből panaszkodhatnak is. Ilyenkor ismét feladatok tornyosulnak a tanár elé: megmagyarázni a növendéknek, hogy nem minden úgy van a világban, ahogyan azt ő gyermeki szemével látja, vigasztalnia, megnyugtató, kitartásra serkentenie kell. A fegyelemtartás is nehéz munka, mert a folytonos együttlét által önkéntelenül is bizalmasabbá válik a növendék és tanár között a hang.

Mind ezek az apró körülmények és látszólag nem nagy fontossággal bíró dolgok sok-sok csüggedésre és vitára adhatnak alkalmat. A szentgotthárdi intézet nehéz próbakő különösen a kezdő tanár számára — s a jelen sorok írója éppen ilyen — mert olyan célokat tűz elébe, amelyek csak nagy lélekjelenléttel, állandó önfegyelmezéssel, alkalmazkodással és meleg szívvel oldhatók meg.

Figyelemmel kell lennie a tanárnak az orvosokkal és ápolókkal való együttműködésre, természetesen szigorúan ügyelve arra, hogy azok hatáskörét meg ne sértse. Nem mindig surlódásmentes az érintkezés. Sajátos orvosi fegyelmező eszköz a különböző fokú büntetés, amely a tanárnál megváltható egy-egy vers vagy számtanpélda formájában. A tanár, ha fegyelmetlenség fordul elő, megkéri az ápolót, hogy fektesse le korábban a gyermeket, vagy eltiltja a közös esti társasjátékon való részvételtől.

A növendékek könnyen kezelhetők, jóindulatúak, általában szorgalmasak és különösen a nagyobbakban hihetetlen becsvágy van. Hálások is és bármily kis szeretetmegnyilvánulásért őszinte ragaszkodással fizetnek.

Rövid beszámolóknak immár a végére értünk. Nem azért, mintha a tárgyat kimerítettnek éreznék s el tudtuk volna sorolni azoknak a problémáknak, sajátosan neveléslélektani motívumoknak és tanügyi közigazgatási kérdéseknek a színes változatát, amelyek az iskolaszánatóriumokkal kapcsolatban felmerülnek. Tennivalókat is bőven fel tudnánk sorolni, s szinte valamennyit a *suaviter in re, fortiter in modo* jegyében. Cél és intézmény egyaránt helyes, viszont sok-sok mozzanatbeli javításra, változtatásra van szükség — s ez természetes is az iskolaszánatórium magyarországi kialakulatlan, fiatal intézményénél — ahhoz, hogy nevelésügyünkben eredményesség és fontosság szempontjából a megillető helyet elfoglalja.

Aldobolyi Nagy Helga.

Irodalomtörténet a polgári iskolában.

Az 1918. évi polgári iskolai Tanterv és Utasítás, a magyar nyelv tanításának feladatát a következőkben állapítja meg:

- a) A szabatos előadás képessége szóval és írásban.
- b) A magyar nyelv és stílus legfontosabb törvényeinek ismerete.
- c) Megfelelő olvasottság alapján bevezetés a magyar irodalom ismeretébe.

A négy évi magyar nyelv-tanítás anyaga három mondatba össze-sűrítve, az első pillanatban nem is tűnik olyan nagy feladatnak. De ha kissé mélyebben belegondolunk, hogy mit jelent a „szabatos előadás képessége“, akkor megdöbbenünk, hiszen e fokon a 14. életévvel befejeződik a tanítás. Már pedig ilyen korban beszélni sem lehet rendes magyarsággal, még kevésbé szabatosan s hol vagyunk akkor még a b) és c) pontok követelményeitől. Használatban lévő tankönyveink nagy